

GroenePreek-2023 (categorie theoloog)

Richard Schothans

Lezing: Amos 8

Amos 8:8a: Daarom zal de aarde beven, en al wat erop leeft gaat in rouw gehuld.

Pas op! In deze preek zit een tijdbom.

Zoals in de film Sabotage uit 1936. Daarin zien we een kind met een pakketje onder zijn arm zich een weg banen door de stad. Hij heeft een duidelijke taak: bezorg het pakketje vóór 1:45 uur, want dan “zullen de vogels zingen”. Het pakketje onder zijn arm is een bom. Dat weet het kind niet. Maar het publiek wel... Het is een klassiek mechanisme om spanning op te voeren, de tikkende tijdbom. Elke vertraging kan fataal zijn. En natuurlijk - het is een film van Hitchcock tenslotte - kent de tocht van het kind nogal wat obstakels. Straatverkopers, een optocht... Zal het kind ontsnappen aan de ontploffing die het publiek van verre ziet aankomen?

Hitchcock kon zijn inspiratie regelrecht uit de Bijbel halen. Het boek van de profeet Amos, een boer uit Tekoa, begint met een tikkende tijdbom: “Dit zijn de woorden van Amos... twee jaar voor de aardbeving.” Wat een willekeurige opmerking. Was het niet genoeg om te zeggen dat Amos profeteerde tijdens de regeerperiode van de koningen Uzzia en Jerobeam? Nee, de schrijver laat het ons weten: de woorden van Amos en de aardbeving zijn met elkaar verbonden. Alles wat volgt, moet worden gelezen met in het achterhoofd: er zit een aardbeving aan te komen.

Maar Hitchcock wist: goede spanning wordt bepaald door de onzekerheid van de afloop. Ontploft de bom? Zal het kind overleven? Terwijl Amos begint... met de afloop. De aardbeving is geweest, de schrijver weet precies wanneer de ramp heeft plaatsgevonden. De spanning van het boek zit niet in de afloop. De aardbeving heeft toegeslagen en Israël is getroffen. Iedereen weet het. Toch komt het als een schok wanneer de aardbeving uit het eerste vers weer opduikt in Amos 8:8. En die schok wordt veroorzaakt door maar één woordje: daarom... Wil je weten, Israël, waarom de aarde zich op een verwoestende wijze tegen je heeft gekeerd? Lees dit boek, hoor de woorden van de Heer, zie het grotere verband. En ontdek op een verrassende manier: je hebt het al die tijd kunnen zien aankomen.

Wat heeft het volk Israël dan gedaan? Wat was haar misdaad? Amos houdt zich niet in. Lees zijn preken-serie maar eens in z'n geheel. Hij schildert Israël als rijk land waar genoeg brood, wijn en olijfolie is, maar de middelen zijn in handen van een paar rijken. En de armen worden vertrapt. De rijken hebben zich hoog en droog op de berg Sion verschanst, waar ze zich volstoppen met al het goeds dat het land heeft te bieden, terwijl ze in bed of op de bank hangen. Vanaf de berg hebben ze goed zicht op wat er gebeurt om hen heen. Als ze willen, kunnen ze zien hoe armen arm worden gehouden doordat de weegschalen in hun nadeel worden gemanipuleerd. De zwakken krijgen de klappen en wie voor hen opkomt, wordt hardhandig op z'n plek gezet. Geen prettig gezicht, dus kijken de rijken vanaf de berg maar niet meer naar beneden. Waarom zouden ze ook? Ze hebben het zelf prima voor elkaar, wat kan hen nu gebeuren?

Hun vertrouwen ligt in hun vestingen en legers. Die houden problemen buiten de deur. Hun vertrouwen ligt in andere goden. Die hebben hen toch maar mooi zo rijk gemaakt. God, schepper van hemel en aarde? Irrelevant.

Ja, wat kon de rijken van Israël nu gebeuren? En al die tijd denkt de lezer: wacht eens... er was iets met een aardbeving.

Och, zegt Amos, wat kon jullie gebeuren? Zag je het niet aankomen? Hadden jullie dan echt geen idee dat de manier waarop jullie Gods rijke schepping gebruikten zijn afkeer, zijn woede, zijn oordeel opriepen? "Weldra zal de tijd rijp zijn..." Jazeker, Amos houdt een klassieke donderpreek. (Zie je wel, je vindt ze overal, boeren die zich druk maken om hoe er met de schepping wordt omgegaan.) De rijke schepping die God geeft en de rechtvaardigheid die God verlangt zijn twee zijden van dezelfde medaille, profeteert hij. Wie aan het één of aan het andere gaat tornen zit op een pad waarop je geheid een keer de aarde onder je fundamenten voelt beven. Onrechtvaardigheid maakt de schepping kapot. En een kapotte schepping brengt alleen maar onrechtvaardigheid voort. Het is een simpel een-tweetje, gestaafd door eeuwen aan voorbeelden.

Jaja, meneer de voorganger, stop maar. Ik hoor het u denken. Ik hoor het mezelf denken. Ik heb een hekel aan donderpreken, vooral die waar je al van mijlenver ziet aankomen wat het punt is. Tuurlijk, de mensen die zich verschansen op de berg en alle rijkdommen van de schepping binnenharken, dat zijn wij. Dat zijn wij, rijke Nederlanders, het welvarende Westen. Onze leefstijl, zelfs van de meest milieubewuste medemensen, heeft als gevolg dat ze extra stormen en modderstromen oogsten in landen die kwetsbaarder zijn dan wij. We gebruiken de aarde niet zoals God die heeft bedoeld. Daar zit een grens aan.

Elke dag komen we een stukje dichterbij het breekpunt van ons systeem, van onze manier van leven. De tijdbom tikt, rapport na rapport vertelt ons hoe dringend het is dat we onder ogen komen hoe we met deze schepping omgaan. Het is vijf voor twaalf, het is twee jaar voor de aardbeving...

Amos had het net zo goed tegen ons kunnen hebben. "Jullie vertrappen de armen en zwakken. En degenen die voor hen opkomen worden onderuit gehaald. De fundamenten van jullie manier van leven schudden aan alle kanten. En toch verschuilen we ons achter de vraag 'wat kan ik als klein, individu er nu aan doen'? Jullie verschansen je op je veilige berg en kijken weg." Die donderpreek schrijft zichzelf. Dus stop maar, ik heb genoeg gehoord. Ik hoor het u denken. Ik hoor het mezelf denken.

Pas op! In deze preek zit een tijdbom. We zijn als dat kind uit de Hitchcockfilm, de bom onder de arm, elke vertraging kan fataal zijn. Maar we zijn tegelijk het publiek: we weten dat we verwoesting en gebrokenheid met ons meedragen. Dat hoeft geen prediker ons toch uit te leggen. Of wel? En de waarschuwing van Amos aan ons is *niet*: die bom *zal* ontploffen, de aarde *zal* beven. Dat weten we, dat zien we van mijlenver aankomen. Toch?

Net als Israël in de tijd van Amos moet onze aandacht gaan naar dat ene woordje: daarom... Nee, we geloven allang niet meer dat God met zijn machtige hand onze aarde laat beven. Aardplaten die botsen, niets meer, daar moet je zeker geen labeltje "oordeel" op plakken. De aarde heeft altijd al gebeefd. Het heeft altijd al gestormd, orkanen zijn niets nieuws, droogtes komen in de geschiedenis regelmatig voor... Ga daar nu niet iets van God in zien, alsjeblieft.

Maar Amos bepaalt ons wel degelijk bij een waarheid van onze schepper: het maakt God uit wat wij doen, dat laat hem niet koud. En onze daden hebben gevolgen. God heeft een bedoeling gehad met alles wat hij ons geeft in zijn schepping, maar wij maken het niet waar. Daarom... Niet te snel naar God wijzen als je fundamenten beven, zegt Amos. Als we ons afvragen "waarom is het zo'n zootje met deze schepping", dan begint het antwoord van Amos bij een opsomming van hoe wij met ons graan, onze wijn, onze olie, eh, ik bedoel olijfolie, omgaan... en wie daarin mag delen. Dan begint Amos bij hoe actief we zijn of juist bij hoe we maar op onze bank hangen. Dan begint Amos bij waar we ons vertrouwen leggen. We vertrouwen op onze dijken, onze technologieën, de mensen die geruststellend zeggen dat het zo'n vaart niet zal lopen. Dat zijn onze vestingen en goden. Amos legt de vinger op heel wat zere plekken. We behandelen onze schepping niet naar Gods bedoeling. *Daarom* zal de aarde beven. En al wat erop leeft gaat in rouw gehuld.

De bom is ontploft. Zeg me maar dat het niet zo is. Zeg me maar dat de aarde niet beeft en in rouw is gehuld.

Nou... Dank je, Amos, voor die opbeurende woorden. Je hebt ons maar mooi onze onrechtvaardigheid onder de neus gewreven. Het rapport is helder, de klok staat op vijf over twaalf. Is het goed als ik nu in een hoekje ga zitten huilen? Wat kan ik anders nog doen? Je hebt het heel duidelijk gemaakt: van ons, rijke mensen op de berg, valt weinig heil te verwachten.

Nee, profeteert Amos heel nadrukkelijk. Niets daarvan. De boodschap is *niet*: trek je nog verder terug. De oproep is juist: kom van die berg af, kom van die bank af. "Laat het recht stromen als water." Amos doet een appel. Hij zet aan tot actie. Doe recht! Niet omdat van de rijke mensen op de berg het heil valt te verwachten, maar omdat van God heil valt te verwachten. Israël was het bijna vergeten, maar God wacht niet in de hoge hemel af tot hij een keer in actie mag komen. Hij is al bezig. En overal waar mensen opstaan om recht te doen kun je hem zomaar aan het werk zien. Ja, we dragen onder de ene arm verwoesting, gebrokenheid, in het groot en in het klein. Maar onder de andere arm dragen we een belofte: God met ons. Immanuel.

Zelfs de heftige serie donderpreken van Amos eindigen in het laatste hoofdstuk met die belofte: "Ik zal het lot van mijn volk ten goede keren." Daarin schuilt de hoop van Gods volk. En hoop is iets wat je moet oefenen. Wie hoopt op Gods rechtvaardige wereld komt van z'n bank af en vraagt zich af: wat kan ik doen? Wie oprecht die vraag stelt heeft geen handleiding nodig, geen stappenplan tot rechtvaardigheid. We weten echt wel wat ons te doen staat, de vraag is of we genoeg durven hopen om het aan te pakken. Die hoop is God.

God is continu aan het werk op het snijvlak van leven en dood. Hij schiep een wereld uit chaos, bevrijdde een volk uit slavernij en riep zijn gekruisigde zoon uit het graf. Waar wij afbreken, bouwt hij op. Waar wij tekort schieten, vult hij aan. Waar wij niet eens meer op hopen is bij hem al werkelijkheid. De bom is ontploft, de aarde beeft. Dat houdt God niet tegen om nieuw leven te beginnen, in het groot en in het klein. "Ik zal het lot van mijn volk ten goede keren." Hij heeft het beloofd en nu al zijn de eerste lichtstralen van die nieuwe morgen zichtbaar. Met name daar waar mensen gehoor geven aan Amos' appel: "Laat het recht stromen als water."

Hitchcock zou het vreselijk vinden, maar Gods belofte verklapt de afloop. Je ziet het van mijlenver aankomen. Misschien is er weinig reden tot optimisme. De bom is ontploft, de aarde beeft.

Oké...

Dan leven we wel van de hoop.

Amen.

